

KONFERENCJE NAUKOWE-SPRAWOZDANIA

Miasta polskie w średniowieczu i czasach nowożytnych, Kraków, 1-2 czerwca 2007

W dniach 1–2 czerwca 2007 roku odbyła się w Krakowie ogólnopolska konferencja naukowa doktorantów „Miasta polskie w średniowieczu i czasach nowożytnych”. Konferencja była wspólną inicjatywą doktorantów Akademii Pedagogicznej im. KEN i Uniwersytetu Jagiellońskiego, działających w ramach Porozumienia Doktorantów Uczelni Krakowskich. W skład komitetu organizacyjnego, któremu przewodniczył niżej podpisany, weszli mgr Marcin Gadocha, mgr Wiktor Szymborski i mgr Mateusz Wyżga. U podstaw przedsięwzięcia znalazła się chęć uczczenia 750. rocznicy lokacji Krakowa na prawie magdeburskim.

Zaproszenia zostały rozesłane do 19 uczelni oraz Polskiej Akademii Nauk, w tym ogółem do 40 jednostek prowadzących studia doktoranckie w zakresie problematyki określonej tematem konferencji. Udział w zjeździe wzięło 28 doktorantek i doktorantów z 27 referatami. W jednym przypadku referat był wygłaszany przez dwie autorki.

Najliczniej reprezentowany był Uniwersytet Wrocławski, z którego do Krakowa przyjechały aż cztery osoby. Po troje referentów było z Akademii Pedagogicznej, Polskiej Akademii Nauk, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetu Śląskiego oraz Uniwersytetu w Białymstoku. Dwóch przedstawicieli przyjechało z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. Po jednym uczestniku zjazdu było z Akademii Świętokrzyskiej, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Opolskiego, Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Zielonogórskiego.

Największą grupę stanowili doktoranci z instytutów historycznych – 19 osób. Organizatorom zależało na interdyscyplinarności konferencji i ten cel został osiągnięty, gdyż aż dziewięciu referentów pochodziło z instytutów innych niż historyczne. Trzy osoby reprezentowały archeologię, dwie literaturoznawstwo, dwie bibliotekoznawstwo i informację naukową oraz dwie historię sztuki.

Konferencja rozpoczęła się 1 czerwca o godz. 10.00 w gmachu Akademii Pedagogicznej, w Audytorium im. Prof. Wincentego Danka, wybitnego historyka literatury, wieloletniego rektora tej uczelni. Zebranych gości przywitał JM Rektor AP, prof. dr hab. Henryk Żaliński. W imieniu Dyrekcji Instytutu Historii AP uczestników powitał prof. dr hab. Jerzy Rajman, który zaraz potem wygłosił także wykład inauguracyjny. W wystąpieniu omówił dzieje Krakowa przed 1257 rokiem, czyli przed przeprowadzeniem reformy miejskiej, wynikającej z lokacji na prawie magdeburskim. Wiele uwagi poświęcił ustaleniu ówczesnej topografii osady i jej gospodarczym związkom z pobliskimi terenami.

Pierwszy z odczytów wystąpił mgr Szymon Bednarz (Uniwersytet Mikołaja Kopernika). Przedmiotem wystąpienia były początki wodociągów w miastach na ziemiach polskich. Autor, porównując przekazy piśmienne z wynikami prac wykopaliskowych, dowodził, że w średniowiecznych miastach polska infrastruktura wodociągowa była nadspodziewanie dobrze rozwinięta. Na przykładach zaczerpniętych z różnych miast przedstawił wykorzystywane w epoce rodzaje ujęć wody oraz systemy jej rozprowadzania do studni miejskich, browarów, warsztatów, prywatnych posesji.

O wojskowości Elbląga na przełomie XIV i XV wieku mówił mgr Krzysztof Kwiatkowski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika). Scharakteryzował stosunek gminy Stare Miasto Elbląg do Zakonu Krzyżackiego w kontekście jej zobowiązań militarnych, w szczególności zaś ich częstotliwość oraz sposoby realizacji. Dużo miejsca poświęcił omówieniu wewnątrzmijskich regulacji o charakterze wojskowym (m.in. organizacja straży, strefy obronne miasta, obowiązki ludności cywilnej miasta).

Praktyki kancelaryjne Głównego Miasta Gdańska na przełomie XIV i XV wieku dotyczyło wystąpienie mgra Marcina Grulkowskiego (Polska Akademia Nauk). Referent przedstawił dwie najstarsze księgi gruntowe, zawierające wpisy z lat 1357–1415. Księgi te służyły głównie jako rejestr właścicieli posesji na terenie miasta, jednak w starszej z nich umieszczano także zapisy o przyjęciu do prawa miejskiego.

Mgr Bartłomiej Stawiarski (Uniwersytet Wrocławski) na przykładzie Wrocławia omówił zagadnienie obecności żydowskich nekropoli w średniowiecznej przestrzeni miejskiej. Ciekawym wątkiem referatu był głos Autora w dyskusji na temat istnienia we Wrocławiu innego niż powszechnie znany, wcześniejszego cmentarza żydowskiego.

O średniowiecznych odpustach dla klasztoru św. Katarzyny na krakowskim Kazimierzu opowiadał mgr Wiktor Szymborski (Uniwersytet Jagielloński). Przedstawiając wpływ uzyskiwanych odpustów na wzrost znaczenia tego klasztoru na sakralnej mapie XV-wiecznego Krakowa, przybliżył jeden z aspektów ówczesnej religijności monarchy, jego otoczenia oraz mieszczaństwa.

Rezydencje książąt śląskich w późnośredniowiecznym i wczesnonowoczesnym Wrocławiu były tematem odczytu mgr Agnieszki Sugalskiej (Uniwersytet Wrocławski). Znaczenie owych posiadłości wynikało nie tylko z faktu, iż stanowiły trwałe elementy krajobrazu urbanistycznego stolicy Śląska, ale także z pełnionych przez nie funkcji. Rola książęcych rezydencji wykraczała we Wrocławiu poza aspekty miesz-

kaniowy i gospodarczy. Bardzo ważna była ich funkcja reprezentacyjna, widoczna m.in. w szczególnym umiejscowieniu tych obiektów w socjotopograficznej przestrzeni miasta, wyraźnie rozszerzona o wymiar polityczny. Cennym dopełnieniem obrazu rezydencji książąt śląskich we Wrocławiu było ich porównanie ze szlacheckimi posiadłościami w innych miastach Polski, także w Krakowie.

Mgr Dominika Siemińska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika) w referacie „Średniowieczne i nowożytne obuwie z badań Starego Miasta w Poznaniu” pokazała, że różnorodność obuwia skózanego produkowanego w Polsce we wspomnianych okresach była bardzo duża. Wynikało to z krzyżowania się na ziemiach polskich wpływów mody zachodniej i wschodniej.

Następnie mgr Dominika Burdzy (Akademia Świętokrzyska) scharakteryzowała zbiór ponad 50 wilkierzy XVI-wiecznego Sandomierza. Omówiła chronologię uchwalania tych aktów prawnych, a także ich problematykę. Najczęściej odnosiły się one do spraw gospodarczych (handel, propinacja, podatki, grunty miejskie) i porządkowych (straż nocna, przepisy przeciwpożarowe i na czas zarazy) – jak pokazała referentka – regulowały również takie kwestie, jak opieka nad kościołami.

O świdnickiej kancelarii miejskiej w 1 połowie XVI wieku opowiadała mgr Agnieszka Dudzińska (Uniwersytet Wrocławski). Podstawę źródłową odczytu stanowiło znalezisko makulatury, będącej wytworem świdnickiej kancelarii miejskiej. Zapiski stamtąd pochodzące mają charakter brudnopiśmienny, co dodatkowo wzbogaca wiedzę na temat funkcjonowania kancelarii. Treść samych zapisów dotyczy spraw należących do kompetencji rady miejskiej. Zbiór obejmuje rachunki, zarysy dokumentów dotyczących spraw spornych i niespornych prowadzonych przed radą miejską oraz listy do niej przychodzące.

Kancelaryjno-źródłoznawczej problematyki dotyczył także referat mgr Ewy Psyk (Uniwersytet Zielonogórski), która zapoznała zebranych z XVIII-wiecznym dokumentem, poświadczającym prawo do wykonywania zawodu winogradnika.

Mgr Tomasz Kruz (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski) przedstawił wyniki swoich badań cen alkoholu w nowożytnym Piotrkowie Trybunalskim. Zmiany cen na przestrzeni trzech wieków ukazano tutaj na podstawie źródeł rękopiśmiennych: ksiąg cechowych, lustracji i rejestrów podatkowych. Autor dokonał także analizy porównawczej cen alkoholu w Piotrkowie Trybunalskim z cenami w Gdańsku, Krakowie, Lublinie, Lwowie, Warszawie oraz we Wrocławiu.

Następnie z referatem „Cech piwowarów, karczmarzy i słodowników krakowskich w XVI i XVII wieku” wystąpił mgr Marcin Gadocha (Akademia Pedagogiczna). W wystąpieniu podjął próbę udowodnienia przynależności reprezentantów trzech zawodów do wspólnego cechu. W dalszej części scharakteryzował zakres takiego zrzeszenia, pozycję ucznia, towarzysza (funkcjonowanie związku czeladzi) i mistrza, a także działalność religijną i humanitarną cechu oraz jego udział w obronie miasta.

Ogólnie o cechach rzemieślniczych miast warmińskich w XVI i XVII wieku mówił mgr Przemysław Hubert Dorszewski (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski). W odczycie znalazła się analiza poszczególnych rzemieślniczych zrzeszeń.

Pozycja mieszczan w miastach prywatnych ziem drohickiej i mielnickiej w XVI–XVIII wieku była tematem wystąpienia mgr Anety Średzińskiej (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski). Referentka omówiła zmiany zachodzące w statusie podlaskiego mieszczaństwa na przestrzeni epoki. Dużo uwagi poświęciła walce właścicieli miast z monopolem rzemieślniczym. Elementem tej walki było sprowadzanie do miast obcych przybyszów, zwłaszcza Żydów, i pozwalanie im na wykonywanie rzemieślniczych zawodów. Powodowało to ubożenie mieszczan, czemu towarzyszyło odbieranie dotychczasowych przywilejów. Widocznym znakiem deklasacji mieszczaństwa stało się z czasem nakładanie nań obowiązku odpracowywania pańszczyzny.

W ostatnim wystąpieniu pierwszego dnia konferencji o obecności zakonu bernardynów w Radomiu w XV–XVIII wieku opowiadała mgr Anna Janicka (Uniwersytet Łódzki). W pierwszej części referatu przedstawiła architektoniczne przemiany kościoła i klasztoru, w drugiej analizę zaangażowania konwentu w sprawy społeczne i polityczne, jak choćby poprzez udostępnianie zabudowań na potrzeby sejmików oraz wspieranie działalności wielu bractw.

Wieczorem uczestnicy konferencji spotkali się na uroczystej kolacji, po której nastąpiło nocne zwiedzanie Rynku Głównego i jego okolic, a w drodze powrotnej do miejsca zakwaterowania – spacer wzdłuż Błoń.

Drugi dzień konferencji rozpoczął się o godz. 9.00. Obradowano w słynnej sali 56 Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie 6 listopada 1939 hitlerowcy podstępnie zgromadzili, a następnie aresztowali grupę krakowskich naukowców.

Pierwsza wystąpiła mgr Anny Madys (Polska Akademia Nauk). W referacie „Miasto jako *theatrum*. Średniowieczne zwyczaje procesyjne” omówiła kulturalne aspekty pobożności średniowiecznego mieszczaństwa. Od połowy XIII wieku w kościołach nie wolno było wystawiać widowisk, przez co wszelkie spektakle rozgrywano od tego czasu na terenach miejskich. Szczególnie bogate w środki artystycznego wyrazu były różnego rodzaju procesje (*Processio in Ramis Palmarum*, *Triduum Sacrum*, *Corpus Christi*). Liczne uczestnictwo w nich mieszczaństwa powodowało, że z czasem procesje te stały się nieodłącznym i bardzo istotnym elementem rozwoju kulturalnego średniowiecznych miast.

O miejscu teatru w życiu renesansowego miasta polskiego mówił mgr Patryk Kencki (Polska Akademia Nauk). Rozwój teatru następował w wyniku działalności trzech ośrodków – dworu monarszego, Kościoła oraz szkoły. Warto zauważyć, że dużo miejsca autor poświęcił Krakowowi. Niejako kontynuacją powyższego referatu było wystąpienie mgr Anny Kołosow (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski), ograniczone do Grodna z 2 połowy XVIII wieku. Autorka z jednej strony zajęła się teatralizacją przestrzeni miejskiej, czyli uroczystymi obchodami rocznic elekcji i urodzin króla Stanisława Augusta Poniatowskiego oraz ceremoniałami jego wizyt w mieście, a z drugiej strony, przedstawiła tradycje teatralne miasta, związane m.in. z baletem.

O wpływie zamków w Będzinie i Siewierzu na rozwój kulturalny tych miast i regionu w średniowieczu i czasach nowożytnych opowiadała mgr Marta Kasprowska (Uniwersytet Śląski).

„Początki Radomia w świetle badań archeologicznych” to temat odczytu mgr Barbary Fuglewicz (Uniwersytet Warszawski). Dotyczył on zespołu osadniczego, jaki funkcjonował na terenie dzisiejszego miasta od końca VIII do połowy XIV wieku. W jego skład wchodziły: duży gród, będący od XII wieku siedzibą kasztelanów, cztery osady, dwa cmentarzyska szkieletowe i dwa kościoły. Autorka w swoim referacie dała zarys opracowania wyników badań i materiałów zebranych na tym obszarze w trakcie prac wykopaliskowych prowadzonych w latach 60. i 70. XX stulecia.

Szerzej o pograniczu małopolsko-mazowieckim mówił mgr Marcin Grabkowski (Akademia Pedagogiczna). W referacie o średniowiecznym osadnictwie północnej Sandomierszczyzny autor przedstawił początki Kielc, Opatowa i Radomia. Sporo uwagi poświęcił kwestiom administracyjnej przynależności tych miast, tworzenia się dóbr biskupich, a także w ogóle uposażeń kościelnych.

Średniowiecznemu Mikołowowi poświęcony był odczyt mgr Agnieszki Białej i mgr Joanny Wróbel (Uniwersytet Śląski). Autorki poza przedstawieniem historii miasta podjęły próbę odpowiedzi na pytanie o wpływ średniowiecznych korzeni miasta na jego kształt obecny, pytanie: ile ze średniowiecznego Mikołowa jest w Mikołowie dzisiejszym? Dzieje Janowa Podlaskiego, którego właścicielami byli biskupi łuccy od połowy XV po schyłek XVIII wieku, przedstawił mgr Robert Mirończuk (Katolicki Uniwersytet Lubelski). Stanowi badań nad historią średniowiecznego i nowożytnego Raciborza swoje wystąpienie poświęcił mgr Mariusz Woskowski (Uniwersytet Opolski). Oprócz omówienia literatury przedmiotu, autor wskazał także na kwestie zaniedbywane dotychczas przez naukowców, a wymagające jego zdaniem pogłębionych studiów. Następnie mgr Michał Plutarski (Uniwersytet Wrocławski) przedstawił dzieje Brzegu w czasach rządów księcia Fryderyka II (1521–1547), zwracając szczególną uwagę na wpływ książęcego mecenatu na życie kulturalne miasta. Przedostatni referat wygłosiła mgr Marta Piszczatowska (Uniwersytet w Białymstoku). Jego tematem był Knyszyn i starostwo knyszyńskie w latach 1574–1638. W tym czasie miasto i okręg pozostawały pod zarządem najpierw Jana Zamoyskiego, a potem jego syna Tomasza.

Konferencję zamknął odczyt mgra Mateusza Wyżgi (Akademia Pedagogiczna) „Miasto a wieś w epoce nowożytnej. Studium na przykładzie Krakowa i parafii Raciborowice”. W wystąpieniu poruszył kwestię kontaktów gospodarczych i społecznych nowożytnego Krakowa z dalszą okolicą, a w szczególności z 12 wsiami parafii Raciborowice. Współpraca ta odbywała się na różnych płaszczyznach, także na gruncie prywatnym. Jako przykład autor przedstawił świadkowanie mieszczan podczas chrztów i ślubów raciborowickich parafian.

Z powodu dużej liczby referatów, a przez to bardzo napiętego programu konferencji, w trakcie oficjalnych obrad zabrakło czasu na dyskusję. Nie znaczy to jednak, że dyskusji nie było. Wręcz przeciwnie, rozmowy na temat wygłoszonych referatów prowadzono z wielkim zaangażowaniem, ale już w mniejszych grupach – podczas uroczystej kolacji i nocnego spaceru po Krakowie, a w drugi dzień – już po oficjalnym zakończeniu całej konferencji.

Wśród motywów przewijających się w rozmowach kularowych uwagę zwracał powtarzający się postulat zorganizowania ogólnopolskiego zjazdu doktorantów historii. Konkretnych zobowiązań w tej sprawie nikt jednak nie zdecydował się podjąć.

Prócz miłych wspomnień, pamiątkowych fotografii i wymienionych wizytówek – po konferencji pozostało 27 referatów, które organizatorzy obiecali postarać się wydać w formie książki. Pozostaje mieć nadzieję, że zamiar ten uda się zrealizować.

Paweł Góldyn